

TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI
LİTERATÜR
DERGİSİ

Türk Sosyoloji Tarihi

ISSN 1303-9369

TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI
LİTERATÜR
DERGİSİ

Cilt: 6 • Sayı: 11 • 2008 • Yılda iki defa yayınlanır

Sahibi Bilim ve Sanat Vakfı **Yazı İşleri Müdürü** Salih Pulcu **ISSN 1303-1369**

Yayın Kurulu

Şevket K. Akar, Yücel Bulut, Ebubekir Ceylan, Coşkun Çakır, Ahmet Davutoğlu,
İhsan Fazlıoğlu, F. Samime İnceoğlu, Abdülhamit Kırmızı, Mustafa Özel, Yunus Uğur

Danışma Kurulu

Engin Deniz Akarlı, *Brown Üniversitesi, ABD*
Gökhan Çetinsaya, *İstanbul Şehir Üniversitesi*
Mehmet Genç, *Bilgi Üniversitesi*
Tevfik Güran, *İstanbul Üniversitesi*
Mehmet İpşirli, *Fatih Üniversitesi*

Cemal Kafadar, *Harvard Üniversitesi, ABD*
Mustafa Kara, *Uludağ Üniversitesi*
Kemal Karpat, *Wisconsin Üniversitesi, ABD*
Sabri Orman, *İstanbul Ticaret Üniversitesi*

Adres Vefa Cad. No. 56 34134 Vefa İstanbul **Tel** 0212. 528 22 22 **pbx Faks** 0212. 513 32 20
e-mail talid@bisav.org **internet** <http://www.talid.org>

Baskı-Cilt Elma Basım

Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, MLA International Bibliography ve Index Islamicus gibi indekslerce taranmaktadır. Dergiye gönderilen yazılar hakemler tarafından değerlendirilir. Dergide yer alan yazılardan yazarları sorumludur. Dergiye gönderilen yazılar yayınlansın yayınlansın iade edilmez.

Cilt 6 | Sayı 11 | 2008

TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI
Türk LİTERATÜR
Sosyoloji Tarihi D E R G İ S İ
S A Y I S I

Sunuş 5-12

Türkiye’de Sosyolojiyle 100 Yıl: Mirası ve Bugünü

Alim ARLI- Yücel BULUT 13-32

Bir Asırlık Sosyoloji Birikimi

Kurtuluş KAYALI 13-40

Pozitivizmin Türkiye’ye Girişi ve Türk Sosyolojisine Etkisi

Enes KABAKCI 41-60

Türk Sekülerleşmesi İncelemelerinde Paradigma Değişimine Doğru

Nurullah ARDIÇ 61-92

Osmanlı Sosyal Tarihi Çalışmalarının Sosyolojik Eleştirisi

Suavi AYDIN 93-122

Türk Sosyoloji Tarihinde Metodolojik Yönelimler

Ahmet Zeki ÜNAL 123-172

Din ve Toplum Arasındaki İlişkileri Anlam(landırma)ak

ya da Türkiye’de Din Sosyolojisi Çalışmaları

Necdet SUBAŞI 173-184

Türkiye’de Köy Sosyolojisi Literatürü

Recep ERTÜRK 185-194

Bilgi Sosyolojisi ve Toplumumuzun Bilgi Sistemi

Mustafa AYDIN 195-222

Türkiye’de Sosyal Politika Disiplininin ve Uygulamalarının Gelişimi

Mehmet Fatih AYSAN - Ali KAYA 223-250

Sosyometrinin Türkiye’deki Tarihi

Abdurrahman ÖZKAN 251-268

Bahattin Akşit ile Bilimsel Araştırmaları

ve Türkiye’nin Sosyolojik Dönüşümü Üzerine 269-302

Nükhet Sirman ile Türkiye’de Sosyoloji ve Antropoloji Yapmak Üzerine 303-326

Korkut Tuna ile Türk Sosyolojisinin Dünü ve Bugünü Üzerine 327-352

Türkçe Sosyoloji Ders Kitapları Hakkında Bibliyografik Bir Değerlendirme

Yücel BULUT 353-404

Türkçe Sosyoloji Tarihi Kitapları Literatürü: Eleştirel Bir Değerlendirme
Mehmet ANIK 405-434

Ziya Gökalp'e Yeniden Bakmak: Literatür ve Yeniden Değerlendirme
Mehmet KARAKAŞ 435-476

"Prens Sabahattin" Literatürü Üzerine
Oya OKAN 477-498

Çağdaş Türk Düşüncesi İçinde Hilmi Ziya Ülken
Yücel BULUT 499-516

*Hikmet Kıvılcımlı'da Sosyolojik Temalar
ve Durkheim Sosyolojisinin Erken Dönem Eleştirisi*
Vefa Saygın ÖGÜTLE- Güney ÇEĞİN 517-528

Türk Düşünce Dünyasında Cemil Meriç ve Eserleri
Cengiz SUNAY 529-574

Nurettin Topçu'nun Türk Sosyolojisindeki Yeri Üzerine
Köksal ALVER 575-586

Mübeccel Kıray'dan Bize Kalan
Fahrettin ALTUN 587-610

Baykan Sezer Kaynakçası
Ertan EĞRİBEL ve Ufuk ÖZCAN 611-632

Türkiye'de Sosyolojinin Eleştirel Kapasitesi: Şerif Mardin Üzerine
Alim ARLI 633-652

Kadir Cangızbay ve Türkiye'de Gurvitch Sosyolojisi
Hasan TÜZEN- Güney ÇEĞİN 653-662

Türkiye'de Yeni Kent Sosyolojisi: Murat Güvenç'i Okumak
Alim ARLI 663-676

Türkiye'deki Sosyoloji Dernekleri: Süreksizliklerin Ardındaki Süreklilik
Nilgün ÇELEBİ 677-690

Toplumbilimin Türkiye Serüveninde Sosyoloji Kongreleri
Suvat PARİN 691-712

*İçtimaiyat'tan Sosyoloji'ye: İÜEF Sosyoloji Bölümü'nün Tarihine
ve Sosyoloji Dergisine Dair*
Tülay KAYA 713-730

Bir Şehir Sosyologu Olarak Sema Erder ve Üç Araştırması
Nazan GECE BEŞLİ 731-742

Sosyolojik Bir Olgular Olarak Müzik: Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski
Fırat MOLLAER 743-750

Din Sosyolojisinde Yeni Eğilimler
Ömer TAŞGETİREN 751-760

Halide Edib, Türk Modernleşmesi ve Feminizm
Leyla TOKSÖZ 761-766

Türkiye'de Modern Epistemik Cemaat
Havva DÖNMEZ 767-770

*EK Ulusal ve Uluslararası Dergilerde Türkiye Araştırmaları
Ocak 2008-Temmuz 2008* 771-800

Sunuş

Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi'nin Türk Sosyoloji Tarihi'ni konu edindiğimiz yeni sayısıyla yine beraberiz.

Osmanlı'da Sosyoloji, ilk kez, XIX. yüzyılın son çeyreğinde Jön Türk aydınları arasında ve devletin yaşadığı sorunlara paralel olarak 'devleti kurtaracak reçeteleri sunan bir bilim dalı' kimliğiyle tanındı, tanıtıldı, kullanıldı ve yaygınlaştırıldı.

Sosyoloji, bu boyutlarıyla da Batı-dışı toplumlar içinde erken bir dönemde Osmanlı/Türkiye'de akademik kurumlaşmasını gerçekleştirmiştir. İslam dünyasında, Batılı sosyal bilimcilerle, örneğin Durkheim'la, daha yakın ilişkiler kurmuş, onların öğrencileri olmuş aydınlar mevcuttur. Taha Hüseyin gibi, Mustafa Abdurrazık gibi... Bu anlamda Saint-Simoncuların İslam dünyasındaki, özellikle de Mısır'daki –mesela Süveyş Kanalı'na ilişkin- çalışmalarından, Pozitivist çevrelerin girişimlerinden söz edilebilir. Fakat sosyolojiye akademik bir meşruiyet sağlayıcı kurumlaşma ilk kez Osmanlı'da gerçekleşmiştir. -Kimi çalışmalarda farklı tarihler verilmiş olsa da, yaygın kabule göre- 1914 yılında İstanbul Darülfünununda, Ziya Gökalp önderliğinde İçtimaiyyat kürsüsü kurulmuştur. Kürsünün bir özelliği daha vardır. Gerek Avrupa'da, gerekse de Kuzey ve Latin Amerika'da üniversitelerde farklı kürsüler veya fakülteler içerisinde sosyoloji derslerine yer verilmekteyse de, Gökalp'in kürsüsü, dünya üzerinde Durkheim'in kürsüsünden sonra kurulmuş ikinci müstakil sosyoloji kürsüsü olma özelliğine sahiptir.

Öncelikle Osmanlı aydınlarının Devletin geleceğine ilişkin kaygıları, sosyoloji yapma tarzlarını da kayıtlamıştır. Bu yönüyle, Türkiye'de sosyoloji alanında Osmanlı'nın ve Türkiye'nin siyasî geçmişiyle, siyasî serüveniyle doğrudan ilişkili olmuştur. Dahası, bu tarih dikkate alınmadan, bu tarihsel bağlama oturtulmadan Türkiye'de sosyolojinin tarihini ele almak hiç mümkün gözüküyor. Bugüne kadar bu alanda birçok çalışma kaleme alınmıştır. Bu çalışmalar, Türkiye'de sosyolojinin kazandığı özellikleri ve alanın problemlerini belli bir siyasal ve toplumsal bağlama oturtarak ele almayı denemiş ve bu anlamda da disiplinin tarihiyle ilgilenenlere ışık tutmaya çalışmıştır.

TALİD'in Türk Sosyoloji Tarihi'ni konu edinen bu sayısıyla, elbette, Türkiye'de sosyolojinin yaşadığı tüm sorunların masaya yatırılmasını ve çözülmesini hedeflemedik. Bunun tek başına bizim altından kalkamayacağımız kadar devasa bir problem olduğunun bilincindeyiz. Bunun yerine, bu sayımızda, sosyolojinin Osmanlı ve Türkiye'de tanınma ve yaygınlaşma süreçle-

rine, bu süreçte kazandığı özelliklere, sosyolojinin farklı dallarında yapılmış sosyoloji çalışmalarına, sosyolojinin tanınmasında ve kurumlaşmasında etkin şekilde rol almış sosyologlara ilişkin bazı değerlendirmelerde bulunmayı hedefledik.

Dergimizin bu sayısı Türk Sosyoloji Tarihi'ne ilişkin değerlendirme, kaynaklar, kişi ve kürsü tanıtımları, eser tanıtımları ve röportajlar olmak üzere beş ayrı kategori halinde tasnif etmeye çalıştığımız yazılardan oluşuyor.

Alim Arlı ve Yücel Bulut'a ait "Türkiye'de Sosyolojiyle 100 Yıl: Mirası ve Bugünü" başlıklı yazı, dergimizin bu sayısının ilk yazısını oluşturuyor. Yazı, Türkiye'de Sosyolojinin tarihine ve problemlerine ilişkin genel bir değerlendirme yapmayı amaçlıyor. Arlı ve Bulut, Sosyolojinin Batı dünyasındaki gelişimini değerlendirdikten sonra, Sosyolojinin Osmanlı ülkesinde ilgi görmesini, Osmanlı'da ve Türkiye'de üstlendiği işlevi ve kazandığı özellikleri irdeliyorlar. Ardından da Türkiye'de sosyolojinin yüzyıllık süreçte karşılaştığı sorunlara ve bugün geldiği noktaya dikkat çekiyorlar.

"Bir Asırlık Sosyoloji Birikimi" başlıklı yazısında Kurtuluş Kayalı, sosyologlarımızın Türkiye'de sosyoloji yapma bilincinde olup olmadıkları, Türkiye'de sosyolojinin Türk tarihiyle kurduğu ilişki ve Türk toplumunun özgünlüğü gibi soruları Gökalp, Sabahaddin Bey, Berkes, Boran, Ergun ve Sezer gibi isimlerin çalışmalarından hareketle tartışıyor.

Pozitivizm, XIX. yüzyıl sonunda Osmanlı aydınları arasında İmparatorluk için bir kurtuluş reçetesi olarak kabul görmüş, Cumhuriyet döneminde ise ulus-devletin inşa sürecinde sosyo-politik bir analiz aracı ve topluma şekil verecek bir ideoloji olarak görülmüştür. Ancak her iki dönemde de olduğu gibi aktarılmamış, bir yeniden yorumlanma sürecine tabi tutularak yerel şartlara uyumlu hale getirilmeye özen gösterilmiştir. Enes Kabakçı, pozitivizmin Türk düşüncesi, siyaseti ve sosyolojisi üzerindeki etkisini "Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi ve Türk Sosyolojisine Etkisi" başlıklı yazısında irdeliyor.

Sekülerleşme süreci XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı-Türk modernleşmesinin önemli bir boyutunu oluşturmuştur. Bununla beraber, bu önemli konu üzerine bağımsız bir literatür ortaya çıkmamış ve modernleşme sürecinin farklı veçheleri hakkında yapılan tarihsel ve sosyolojik çalışmaların bir kısmında yer verilmekle yetinilmiştir. Nurullah Ardıç, "Türk Sekülerleşmesi İncelemelerinde Paradigma Değişimine Doğru" başlıklı yazısında; önce mevcut din sosyolojisi literatürünün genel bir resmini verdikten ve sekülerleşme kavramının Batı'daki düşünsel ve tarihsel bağlamı ile Batı-dışı dünya açısından sınırlılıklarını tartıştıktan sonra Türkiye özelinde din ve sekülerizm arasındaki ilişkiye dair mevcut 'literatür'ü eleştirel bir bakışla inceliyor. Ardıç, yazısında, bu çalışmalarını "çatışma" ve "intibak" paradigmaları adını verdiği iki ana yaklaşımdan müteşekkil bir model çerçevesinde ve her iki yaklaşımın ana temsilcileri üzerinden tartışarak ortaya koyuyor.

Suavi Aydın, “Osmanlı Sosyal Tarihi Çalışmalarının Sosyolojik Eleştirisi” başlıklı yazısında, Türk sosyolojisinde Osmanlı sosyal tarihini ele alış biçim ve yöntemlerinin eleştirel bir değerlendirmesini sunuyor. Yazara göre, Osmanlı sosyal tarihine duyulan ilgi, biri ‘Osmanlı toplumsal-iktisadi yapısının benzersizliğinden, diğeri ise ‘bir toplumsal formasyon olarak Osmanlı toplumsal-iktisadi yapısının ötekilerle ilişkisinden ve benzerliğinden’ hareket eden iki ayrı perspektiften beslenmiştir. Yazar, aynı zamanda bu sosyolojik analizlerde, zihniyet alanının ve kültür dünyasının ve bu meyanda da Osmanlı zamanal ve mekânsal çeşitliğinin genellikle ihmal edildiğinin de altını çiziyor.

Ahmet Zeki Ünal, “Türk Sosyoloji Tarihinde Metodolojik Yönelimler” başlıklı yazısında, Türk sosyoloji tarihinde metodolojik yönelimleri; (1) Türk sosyolojisinin paradigmatik (naturalistik, humanistik, çok-boyutlu) eğilimlerini tespit etmek, (2) bu paradigmalara yönlendirdiği metodolojik çalışmalar, ve (3) yine bu paradigmalara bilerek ya da bilmeyerek yönlendirdiği araştırma uygulamalarını örnek verme sınırlılığı içerisinde tarihsel dönemselliği göz önünde bulunduran üç temel boyutta ortaya çıkarmayı amaçlıyor.

“Din ve Toplum Arasındaki İlişkileri Anlam(landırma)k ya da Türkiye’de Din Sosyolojisi Çalışmaları” başlıklı yazısında Necdet Subaşı, din sosyolojisinin oldukça yeni bir çalışma alanı olduğu gerçeğinden hareketle Türkiye’de bu alanda yapılmış çalışmaların belli başlı sorunlarını ele alıyor. Subaşı, din sosyolojisi çalışmalarının Türkiye’de bugün geldiği noktanın ‘öznellik-nesnellik’ sorunları ihmal edilerek tartışılmayacağını vurguluyor.

Recep Ertürk, oldukça zengin bir literatüre sahip Türkiye’deki Köy Sosyolojisi araştırmalarının genel bir değerlendirmesini “Türkiye’de Köy Sosyolojisi Literatürü” başlıklı yazısında yapıyor.

Bilgi, insanlığın en temel sorunlarından birisidir ve genel olarak insan ve toplumların kendisini ve çevresini bir zihni algılayış ve yorumlayış yoludur. Türkiye’de Bilgi Sosyolojisi alanındaki çalışmalar ve yaklaşımlar, Osmanlı’dan Cumhuriyete bilgi sistemi bağlamında devam eden sorunlar Mustafa Aydın tarafından “Bilgi Sosyolojisi ve Toplumumuzun Bilgi Sistemi” başlıklı yazıda değerlendiriliyor.

M. Fatih Aysan ve Ali Kaya’nın birlikte kaleme aldıkları “Türkiye’de Sosyal Politika Disiplininin ve Uygulamalarının Gelişimi”; kamu politikalarının şekillenmesinde ve Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal dayanışmaya dayanan toplum hedefinin başarılmasında önemli bir rol oynamış sosyal politika disiplininin Türkiye’deki serüvenini, Türkiye ve dünyadaki sosyo-ekonomik dönüşümler ışığında değerlendirmeyi hedefliyor.

Abdurrahman Özkan, “Sosyometri’nin Türkiye’deki Tarihi” başlıklı makalesinde, 1950’lerden itibaren Türkiye’de sosyal bilimler alanında tanınmaya ve tanıtılmaya başlanan Sosyometri tekniğinin kullanılması, yaygınlık kazanması ve hakkında gelişen literatürün bir sunumunu yapıyor.

Eğitim sisteminin, şüphesiz en önemli araçlarından birisini ders kitapları oluşturur. Herhangi bir disiplini, o dalı incelemeye yeni başlayanlar için en genel hatlarıyla tanıtan metinler ise, belki de alanın en zor kaleme alınan çalışmalarını oluştururlar. Zira o disiplinin bütününe ilişkin geniş bir ilgiyi ve bilgiyi, aynı zamanda da bu birikimi muhatap kitlesinin seviyesine uygun bir biçimde sunabilme becerisini zorunlu kılar. Türkiye’de ‘giriş’ kitaplarının bu nitelikleri yerine getirip getirmediği ise tartışma konusudur. Dahası ders kitabı yazımı alanında, bir standardın olup olmadığı da sorgulanabilir. Yücel Bulut “Türkçe Sosyoloji Ders Kitapları Hakkında Bibliyografik Bir Değerlendirme” başlıklı yazısında, üniversiteler düzeyinde kullanılmak üzere Türkçe’de yayınlanmış telif ve tercüme ders kitaplarının muhtevaları, kurguları, üslup ve dil özellikleri, ders kitabı yazım teknikleri ve eserlere hâkim olan sosyolojik yaklaşımlar gibi açılardan genel bir değerlendirmesini sunuyor.

Mehmet Anık da, benzer nitelikli bir incelemeyi sosyoloji tarihini konu edinmiş kitaplarla ilgili yapıyor ve bu yönüyle de Bulut’un çalışmasını tamamlayıcı bir nitelik taşıyor. “Sosyoloji Tarihi Literatürü: Eleştirel Bir Değerlendirme” başlıklı yazısında Anık, telif veya tercüme, Türkçe’de yayınlanmış sosyolojinin tarihini konu edinmiş kitapları, yazıldıkları koşulları ve yazarlarının genel eğilimlerini dikkate alarak dikkatimize sunuyor.

Türkiye’de sosyolojinin akademik kurumsallaşmasını sağlayan isimdir Ziya Gökalp. Gerek sosyolojik ve gerekse de siyasal düşünceleriyle hem hayatta iken, hem de vefatından sonra Türk düşün ve siyasal hayatında etkili olmuş bir entelektüeldir. “Ziya Gökalp’e Yeniden Bakmak: Literatür ve Yeniden Değerlendirme” başlıklı yazıda Mehmet Karakaş, sosyoloji ve Türkçülük hakkındaki eserlerinden hareketle hem Gökalp’in görüşlerini tanıttıyor, hem de yeniden bir değerlendirmesini sunuyor.

Gökalp’le başladığımız, incelenen disiplinin kurucu isimlerini tanıttırma-değerlendirme yazılarımıza Sabahattin Bey’le devam ediyoruz. Sabahattin Bey, Jön Türk aydınları içerisinde bir entelektüel fakat –tam aksi yönde tanıtılmasına karşın- daha çok da ‘siyasal bir önder’ olarak önemli bir yere sahiptir. Belki de onun bu özelliği sayesinde, günümüz Türkiye’sindeki sosyolojik ve politik tartışmaları açısından güncelliğini koruyabiliyor. Oya Okan, “‘Prens Sabahattin’ Literatürü Üzerine” başlıklı yazısında; ‘Türkiye’de Sosyoloji’ başlığı altında yapılan tüm çalışmalarda adı geçen Sabahattin Bey’i ve düşüncelerini, Jön Türk döneminin önemli isimlerinden biri olmasına karşın, özellikle Cumhuriyet dönemini hazırlayan ve günümüze kadar gelen süreçte yeniden gündeme getirilmesi ve getirilme biçimleri çerçevesinde inceliyor.

Yücel Bulut, Türk düşünce hayatında kalıcı izler bırakmış ve Türkiye’de sosyolojinin Cumhuriyet dönemindeki en önemli isimlerinden biri olan Hilmi Ziya Ülken’i, özellikle Türk düşüncesi ve Türk modernleşmesi bağlamındaki eserleri ve düşünceleri temelinde değerlendiriyor.

Bu cildimizde, Türkiye’de sosyolojinin tanınmasında ve kurumlaşmasında etkin rol almış isimler arasında kendilerine pek fazla yer verilmeyen, fakat Türk düşüncesinin gelişiminde ve bu arada sosyolojiyle ilgileri ve tartışmaları bağlamında dikkate değer akademi dışından üç isme de yer vermeyi uygun gördük. Bu türden yazıların ilki, Vefa S. Öğütle ve Güney Çeğin’in ortak kaleme aldıkları “Hikmet Kıvılcımlı’da Sosyolojik Temalar ve Durkheim Sosyolojisinin Erken Dönem Eleştirisi” başlıklı yazıdır. Öğütle ve Çeğin, yazılarında, Kıvılcımlı’nın *Metafizik Sosyolojiler* başlıklı eserini merkeze alarak, onun sosyolojinin Türkiye’de kurumlaşmasına ve özellikle de Durkheimci sosyolojinin eleştirisine ilişkin görüşlerini ele alıyorlar. Cengiz Sunay, “Türk Düşünce Dünyasında Cemil Meriç ve Eserleri” başlıklı yazısında, Türk düşünce dünyasının önde gelen özgün düşünce adamlarından Cemil Meriç’i, (1) düşünürün sıra dışı hayat hikâyesi, (2) yazdıkları eşliğinde his dünyası, (3) üslubu, (4) tefekkür dünyası ve (5) İÜ’de vermiş olduğu sosyoloji dersleri gibi beş ana ekseninde tanıtıyor. Bu bağlamda eserlerini ve düşüncelerini tanıtmaya ihtiyacı duyduğumuz üçüncü isim Nurettin Topçu’dur. Köksal Alver, “Nurettin Topçu’nun Türk Sosyolojisindeki Yeri Üzerine” başlıklı yazısında, Topçu’nun Türk sosyolojisine bakışımı ve Türk sosyolojisindeki yerini değerlendirmeye çalışıyor.

Fahrettin Altun’un “Mübeccel Belik Kıray’dan Bize Kalan” başlıklı yazısıyla tekrar Türkiye’nin akademiden sosyal bilimcilerini tanıtan yazılara bir dönüş yapıyoruz. Altun, yazısında, 1960 sonrasında Türkiye’de sosyolojinin yeni bir biçim kazanmasında belirleyici isimlerden biri olan Kıray’ın çalışmalarını; Türkiye’nin toplumsal kalkınma, toplumsal değişim, kırsal dönüşüm ve çağdaşlaşma meselelerini merkeze alarak irdeliyor.

Yakın bir dönemde kaybettiğimiz değerli sosyologumuz Baykan Sezer, Türkiye’de sosyolojinin, özellikle de İÜEF Sosyoloji Bölümü’nün gelişimi ve kurumlaşması için çok çalıştı. Türk toplumunun meselelerinin “Batı sosyolojisi”nden farklı bir gözle ve yaklaşımla ele alınması ve Türkiye’de sosyolojinin Batı’dakiyle ilişkisinin ‘eleştirel bir mesafe’ içerisinde olması gereğini ısrarla savundu. Dahası, çalışmalarıyla, bunun mümkün olabileceğini göstermeye gayret etti. Baykan Sezer’in çalışmaları Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan’ın birlikte kaleme aldıkları “Baykan Sezer Kaynakçası”nda işleniyor.

50 yıldır gerçekleştirdiği sosyolojik çalışmalar ve yayınladığı eserlerle Türkiye’de sosyoloji çalışmaları içerisinde kendisine öncü ve özgün bir yer edinebilmiş bir isimdir Şerif Mardin. Alim Arlı, “Türkiye’de Sosyolojinin Eleştirel Kapasitesi: Şerif Mardin Üzerine” başlıklı yazısında, Türkiye’deki sosyoloji çalışmaları içinde yorumlayıcı eleştirel kapasitenin öncü ismi Mardin’in ürettiği düşünce mirasını anlamak için giriş temaları geliştirmeye çalışıyor.

Hasan Tüzen ve Güney Çeğin, birlikte kaleme aldıkları “Kadir Cangızbay ve Türkiye’de Gurvitch Sosyolojisi” başlıklı yazılarında, Cangızbay’ın Türkiye’de

sosyoloji alanındaki özgün konumunu tespit etmek amacıyla, onun teorik yö-rüngesini oluşturan Gurvitch sosyolojisinin genel hatlarına, Gurvitch'den mülhem diyalektik bir sosyoloji anlayışının muhtelif boyutlarına ve onun for-müle ettiği 'sosyolojik praksis'e odaklanıyorlar.

Alim Arlı, "Türkiye'de Yeni Kent Sosyolojisi: Murat Güvenç'i Okumak" başlı-ğını taşıyan yazısında, sosyal bilimlerdeki dar uzmanlık mantığı içinde kurumsallaşmış disiplinler ayrımının ötesine geçen bir bilim adamının, sosyal bilimcilerimizden Murat Güvenç'in eserlerinin ve yenilikçi araştırma progra-mının sosyal bilimler alanı içindeki konumunu belirlemeye ve çalışmalarını genel hatlarıyla tanıtmaya çalışıyor. Arlı, "Türkiye sosyal bilimlerde nadi-ren görülen, fakat topyekûn bir sosyal bilim yapmanın olmazsa olmaz şart-larından biri olan metodolojik çoğulculuğu ilişkisel ontoloji ve eleştirel rea-lizm bağlamında temsil eden" Güvenç'in çalışmalarının Türkiye'de keşifsel araştırmaların izlemesi gereken yolun en yetkin örneklerinin başında geldiği-ni belirtiyor.

Nilgün Çelebi, "Türkiye'deki Sosyoloji Dernekleri: Süreksizliklerin Ardındaki Süreklilik" başlıklı yazısında, Türkiye'de sosyolojinin örgütlenme çabalarını, şimdiye kadar kurulmuş olan sosyoloji derneklerinin öykülerinden hareketle değerlendiriyor ve özellikle de, halen varlığını sürdüren Sosyoloji Derneği üzerinde duruyor. Bu derneklerin süreklilik sağlayamamalarının ve araların-da kopuklukların olma sebeplerini irdeliyor. Sosyolojinin kurumsal örgütleni-şi ile ilgili önemli tespitler ve eleştiriler içeriyor.

Herhangi bir disiplinin kurumlaşmasında ve yaygınlaşmasında dernekler ka-dar o disiplinin tüm dünya ölçeğindeki ürünlerinin paylaşımını sağlayan, o disiplinin uygulayıcılarının birbirleriyle iletişim içerisinde olmalarına imkân ve zemin hazırlayan kongreler de önemlidir. Suvat Parin, sosyolojinin Türki-ye'deki serüveninde kongrelerin oynadığı rolünü irdelediği "Toplumbilimin Türkiye Serüveninde Sosyoloji Kongreleri" başlıklı yazısında; Türk sosyoloji tarihinin yüzyıllık tarihsel ve düşünsel gövdesi içinde düzenlenmiş ulusal ve uluslararası ölçekli sosyoloji kongrelerinin temel betimleyici çizgilerini bir di-zi içinde belirginleştirmeyi, söz konusu aktiviteleri sosyolojinin Türkiye'deki tarihsel gelişim çizgisi paralelinde yorumlamayı amaçlıyor ve kongre kompo-zisyonuna ilişkin üniversite, bölüm ve bildiri kategorileri çerçevesinde genel değerlendirmeler yapmaktadır.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, ülkemizdeki ilk sosyoloji kürsüsüdür. Dünyanın çok farklı ülkelerinde sosyolojiyle ilgilenil-mesine, hatta birçok ülkede çeşitli fakülte ve kürsüler içerisinde sosyoloji derslerine yer verilmesine rağmen, Durkheim'in kürsüsünden sonra ikinci müstakil sosyoloji kürsüsü olma özelliğine sahiptir. Tülay Kaya "İçtimai-yat'tan Sosyoloji'ye: İÜEF Sosyoloji Bölümü'nün Tarihine ve *Sosyoloji Dergi-si'*ne Dair" başlıklı yazısında, bu kürsünün kuruluş sürecinden günümüze ka-

darki serüvenini değerlendiriyor ve bölüm bünyesinde çıkarılan *Sosyoloji Dergisi*'nin tarihini ve içeriğini tanıtıyor.

Her sayımızda, konu edilmiş disipline ait bazı çalışmaların tanıtımına yer veriyoruz. Bu sayımızda yer verdiğimiz eser tanıtımların ilkinde, Nazan Gece Beşli 'bir şehir sosyologu' olarak tanımladığı Sema Erder'in üç çalışmasını ele alıyor. İkinci olarak, Fırat Mollaer, Meral Özbek'e ait *Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski* adlı çalışmayı değerlendiriyor. Ömer Taşgetiren, yeni din sosyolojisi alanındaki çalışmaları Recep Şentürk'ün kitapları bağlamında değerlendiriyor ve fıkın, İslam dünyasının "sosyolojisi" olabilirliği çerçevesindeki yaklaşımları tartışıyor ve kritik ediyor. Leyla Toksöz, Ayşe Durakbaşa'nın Halide Edip bağlamında Türk modernleşmesi ve feminizm meselelerini tartıştığı kitabını inceliyor. Havva Dönmez ise, Hüsamettin Arslan'ın *Epistemik Cemaat* isimli kitabını değerlendiriyor.

TALİD okurları, her sayımızda, konu edindiğimiz disiplinin önde gelen temsilcileriyle yaptığımız söyleşilere yer verdiğimiz hatırlayacaktır. Bu sayımızda, bir farklılık yaptık ve üç sosyologla söyleşi yapmayı uygun gördük. Üç farklı akademisyenle, Bahattin Akşit, Korkut Tuna ve Nükhet Sirman'la yaptığımız söyleşilerde sosyoloji araştırma alanına katılımlarından yapmış oldukları çalışmalara, Türkiye'de sosyolojinin geldiği noktadan temel sorunlarına varıncaya kadar pek çok konuda konuştuk. Birbirini tamamlayıcı, çok farklı dünyaları birbirine açıcı olduklarına inandığımız bu söyleşilerden biz çok yararlandık. Sizin de keyifle okuyacağımızı ümit ediyoruz.

TALİD'in Türk Sosyoloji Tarihi'ne ayrılmış bu cildini hazırlarken alt dallarıyla, ders kitaplarıyla, kürsüleriyle, kurucu isimleriyle ve öne çıkmış akademisyen ve eserleriyle Türkiye'de sosyolojinin tarihinin derli toplu bir değerlendirmesini amaçladık. Dergimize bakanlar, tam da bu noktada bazı isimlerin ya da konuların ele alınmadığını haklı olarak soracaklardır. Bunun temelinde iki sebebi var: Birincisi, bu amaç doğrultusunda yapmış olduğumuz planlarda yazarlardan veya yazıların niteliğinden kaynaklanan sebeplerle bazı aksamların meydana geldiğini üzülerek belirtmek isteriz. İkincisi ise, bazı konuların TALİD'in daha önceki sayılarında ele alınmış olmasıdır. Niyazi Berkes'in sosyolog olarak bilim adamı kimliği, şehirleşme ve gecekondu araştırmaları ya da edebiyat sosyolojisi gibi kişi ya da alan tanıtım ve değerlendirmelerini bu duruma birer örnek olarak verebiliriz. Bu konularla ilgili okuyucularımız TALİD'in ilgili sayılarına başvurabilirler.

Bu sayıda Türkiye'de sosyolojinin tarihine, *neliğine* ve *nasıllığına* ilişkin belli noktalara dikkat çekmek istedik. Eksik bırakmış olduğumuz konular ve sorunlar muhakkak ki vardır. Eksiksiz ve Türkiye'de sosyolojinin tüm tarihini, birikimini, boyutlarını ve sorunlarını kapsayacak mükemmellikte bir Türk Sosyoloji Tarihi kaleme almayı hedeflemedik. Böyle bir uğraşın da ancak zaman içinde çok yönlü katkılarla birlikte varlık kazanacağına inanıyoruz.

Türk Sosyoloji Tarihi'ni konu edinen bu sayı, pek çok kişinin yoğun çabalarıyla

la meydana geldi. Sayımızın editörleri Yücel Bulut ve Alim Arlı'ya, değerli zamanlarını ayırıp düşüncelerini bizimle paylaşan ve katkılarda bulunan hocalarımız Nilgün Çelebi ve Kurtuluş Kayalı'ya, yardımlarını esirgemeyen Fahrettin Altun ve Nurullah Ardiç'a, yazarlarımıza ve emeği geçen herkese teşekkürlerimizi sunuyoruz.

TALİD'in Türk Eğitim Tarihi'ni konu edinen bir sonraki sayısında buluşmak dileğiyle...

Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi